

ՎԻԿՏՈՐ ՀԻԻԿՈՅ

ՊԻԵՏԵՐԱԴՐԱՎՆԵՐ *

(Նախընթ. տես էջ 174)

ՍԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

Դրածուկ գետնափորն.

Տեսարանն ամրոցին մէջ ստորերկրեայ սենեակ մը կը ներկայացնէ՝ որ զմերթաձեռ ցած ձեղուն ունի. վայրն խոնար և ժանտառնայի է. հին և որդեակեր սրահակի մնացորդ մը այն սենեկին պատերն մաւամբ կը ժածկէ. Տեսարանին ճախ կողմն, որ հսկողիստտեսին աջն է, վանդակաւոր պատուհան մը կայ, որոս վանդակին նրկարի ձողերուն մէջէն երեք ձող ի միջոյ խորտակած և դէպ ի քոշրս ցցուած են. աջ կողմն անպաճոյճ խոշոր ռձով փորած քարէ նստարան և սեղան մը կայ: Յետնակողմնայ մասն, որ մութ է, կամարաւոր ձեւմէիք մը կը ներկայացնէ՝ որոս կամարներուն պարանոցներն և անոնց մոյրերն ընդ աղօտ կ'երեւին:

Ժամն գիշերային ժամ է. շող մը, շող յունեոյ, պատուհանէն անցնելով՝ հանդիպակաց պատին վրայ քառակուսի շուսատուներ մը կը պարզէ:

Երբոր վարագոյնն կը վերանայ, Յոփ այն զմերթաւոր սենեկին մէջ մինակ է. մոխրագոյն խորգ մը հագած և քարէ բազմոցին վրայ նստած՝ կը մտնուայ և քաղմանոց կ'երեւի. մերձակայ սալաքարի վրայ դրոշած չապտեր մը վայրն աղօտաբար կը շուսաւորէ:

ՏԵՍԻԼ ԱՌԱՋԻՆ

Յոփ.

Յոփ. — Ահ, ի՞նչ ըսաւ և ի՞նչ անուամբ կալսորբն կոչեց զիս, Փանձեթ, Դրածուկ անունս իմ ականջիս հընչէ. Աստուած բազմագութ, կարելի՞ է, ո՛չ, ո՛չ, անշուշտ, մատնիչ գործի ըղեղիս՝ Որ կիտով չափ ցընորած է՝ սըխալեցաւ լքելիս. Ի՞նչ անձկութիւն անտանելի. բեռ մ'ունիմ հոս ճընշական: Ահ, այն ժամէն ի վեր անձիս իշխելու չեմ բաւական, եւ անհանգիստ կը թափառիմ՝ դիմելով ո՛ւր, չը գիտեմ. Մի գորութիւն, որ ներքին է, զիս կը մղէ. անմիտ եմ թէ խելացի՞, Աստուած գիտէ. որոշելու անկարող, ես՝ անձամբ անձոս քըննելով՝ կը վարանիմ. ժամ ձախող. թէպէտ ոչ կոյր, մառախուղի մէջ կը քալեմ և հագիւ իմ կոխած տեղոս կը տեսնեմ. խարխափելով և ահիւ կը յառաջեմ, մարդու մը պէս որ թըշնամեաց թակարդէն կը զգուշանայ. անցած ճամբաս աներեւոյթ է արդէն.

* Պիւրկրամիտիւ հայկական Թարգմանութեան Հրատարակութեանը փութով լրացնելու և միանգամայն վերջին ու ընդ տեսարանը՝ որ Հիւկոյի հանճար իր բարձրագոյն կէտին կը հասնի՝ անընդհատ մեղով ընծայելու համար՝ մեր ընթերցողաց կը ներկայացնենք զայն հոս իր ամբողջութեամբ:

Այն թանձրամած մէջքին մէջ ուր, թափառական ծերունի, եւ կը չըրջիմ, ամենայն ինչ անքստոյգ է, ձեւ մ'ունի Որ այլանդակ, նորանըւան, այսու հանդերձ անեղ է եւ՝ ընդ աղօտ նըջմարելի՝ տեսանելիս կը նեղէ։

Ա՛հ, այս անշուշտ երազ մըն է, սակայն սրշափ անագին։

— խորձելով։

Ոճրագործին սեւ հոգւոյն մէջ ի՛նչ արհաւիրք կը բնակին, եւ ապագան որ մօտաւոր և հասնելու վըրայ է, Պատժապարտին՝ որ ծերացաւ՝ ի՛նչ ժանտ տեսիլ կ'ընծայէ։ Ո՛վ անհանգիստ էակ, ո՛վ մարդ, դիրահաւատ ուրուատես։ Ա՛հ, նընջելով և տըքնելով դու միշտ պիտի երագես։ Աւաղ, մենք միշտ՝ մեր կարճ կենաց երկու ծայրին մասնաւոր՝ երկու տեսիլ պիտի տեսնենք, մի չըքնաղ, մի անաւոր. Երջանկութիւն և փառք՝ ահա ի՛նչ կ'երագէ պատանին, ցորժամ անի որ ծերացաւ և մօտեցաւ վախճանին, Այր մեղաւոր և բազմահոգ, թըշուառական խըղճահար, ժանտ պատուհաս երագելով՝ պիտի ճըզնի անդադար. Երագն որու կը հաւատայ տըղան և զոր կը սիրէ, Հէք ծերունին որ հաւատաց փորձով գիտէ, — պատիւր է։ Արդ անաւոր երագն ի՛նչ է որ կը տանջէ ծերունին, ժանտ հանելուկ, աւաղ, մարդիկ ըստուգութիւն մը չունին։

— պահ մի լուռքիւն։

Ա՛հ, առժամայն այս ըստոյգ է որ ես, լերանց նախարար, Մի անառիկ բերդ ունի ուր Պարպարոս պատժարար Որ անվաստակ յաղթանակեց, արդ բացարձակ կը տիրէ, Այլ ո՛չ, յաղթողն այն Նայսրըն չէ, մի հայրենի երկիր է Զոր կը սիրեմ, որու ես գիս՝ տընդու հանդերձ՝ կը զոհեմ։ Դըժնդակ պարտ կատարեցի, որով տըխուր՝ բայց զոհ եմ, Զի հայրենիք մը փըրկեցի. յաղթանակէ՛, ո՛վ Նեսար, եւ վայելէ, այլ եւս անխոռով, զոր անաշխատ շահեցար։

— դարձեալ խօսելով։

Ուստի չար բախտ խընայելով այս չար ժամուս զիս հասուց։ Պարպարոս. այն հին թըշնամին իմ խըրտուիլս էր ի վաղուց եւ ես անոր խըրտուիլս էի, երկու ծնացորդ հին դարու, Երկու հըսկայ հասակակից, մենք հիացմամբ իրարու կը նայէինք։ Երկու տիտան հանդիպակաց, երկու լեռ եւ այս ժամուս երկու կըզգի մի անսահման ծովու, դեռ Դիմանալով ժամէ ի ժամ անող ալեաց ընթացին, Յորդոգ դարուս հեղեղին մէջ երեւելի մընացին։ Անոնք մենք ենք։

— խորագոյն խորձելով։

Այն երկուքէն մէկըն պիտի կործանի։ Ո՛վ կործանուծն անակրեկալ ամբարտաւան Տիտանի. Ուստի այս է ամօթալի վախճանդ, իշխան փառասէր. Հռենոս ի ծով այն քու անունդ հըռչակելով կը վազէր. Անի վաղիւ պիտի պատմէ Գերմանիոյ աշխարհին թէ ի՛նչպէս զէպըն դիպեցաւ որ կը թըւէր անհնարին, Ինչպէս անյաղթըն յաղթեցաւ, անկարծաբար և առանց Խորուտոս աշխարհըս ցընցելու. այն հինաւորց տիտանաց Մեծ քմբշամարտըն վըրջացաւ՝ որ անդադար կը տեւէր, վաթսուսամեայ մարտ անաւոր՝ որ անվախճան կ'երեւէր։ Ողշմար մընաս, ո՛վ փառք, ո՛վ դու զոր չափազանց սիրեցի, եւ դու, Տաւնոս, ուր ընդ երկար և ինքնիշխան տիրեցի։ Ես Յոփ վաղիւ ոչ հըպատակ ունիմ, ոչ տուն, ոչ զաւակ. Հասարակաց ծաղուն, անտար թըշնամանաց նըշաւակ, Ես ոչինչ եմ աշուհեւեւ, ոչ ուժ ունիմ ոչ պատիւ, Եւ՝ խոնարհ այն ամբառնալով մեծարանօք և ահիւ՝ Ամբոխըն որ՝ միշտ հեռուէն՝ զիս կը դիտէր գողալով, Որ այս ժամուս կըրնայ ձաղել և նախատել ապահով, Մի ուրիշ Յոփ պիտի տեսնէ, այր մերկանդամ, խայտառակ, օայտին վըրայ կապած տիտան՝ այլ եւս անկար, և ճարակ

կայսերական անգուլթ արծուոյն, յաղթանքնան կենդանի
Այոյն թըշնամուոյն զոր կը ձաղէր:

Կանգնելով, Ո՛վ վախճան վեհ իշխանի
Ի՞նչ մեծ ամօթ պիտի կըրեմ, անտանելի զաղափար.
Իմ թըշնամիս յաղթանակէ ուր կ'իշխէի տիրաբար.
Եւ ես ներեմ... Այլ ո՛չ, գոնէ այս դամբանիս մէջ լըռէ,
Ամբարտաւան գողողութիւն, և հոս զըլուխըդ ծըռէ.
Ո՛ր ես, յիշէ՛:

Ո՛ւստի մարդուն մը պէս դարձեալ իւրեք բազմոցին վրայ
կը նստի, մանաւանդ թէ կ'իկնկնայ, և երեսն, որ քախժագին է,
երկու ափին մէջ քաղելով՝ պահ մը կը շոկ և կու լայ:

Գիշեր մը, — այն այս գիշերիս կը նմանէր, —
Գիշեր մը հոս՝ մարդ մը — ա՛հ, այն՝ ցասմամբ վառած զազան էր —
Գործ մը գործեց, այն ոճիկ էր, ոճիկ կարի անբնական:
Ո՛վ աղտ հողոյն զոր սըրբիլու զըղշումըս չէ բաւական:
Անոր վըրայ շատ ժամանակ անցաւ, բայց այն միշտ նոր է.
Յիշողութիւն, հնախոյզն այն որ անցեալըս ցանկ կը խորէ,
Զար դէպքն միշտ կը նորոգէ, — ա՛հ այն պիտի չընանայ, —
Եւ վերածուուն որ զիս կանխաւ կը չարչարէ՝ Աստանայ
Միշտ մի տեսիլ ինձ կ'ընծայէ զոր քըստմեկով կը դիտեմ:
Ա՛հ, այն ձախող ժամէն ի վեր հանգիստ ինչ է՝ չըգիտեմ.
Խըղճահարիս բընակակից ընկեր, ինչ անբաժան,
Զոր ես ինքնին հրաւիրեցի, տազնապ հիւրս է, հիւր դաժան,
Ներքին նեղիչ զոր ոչ հաշտել ոչ արտաքսել հնար է,
Որ անդադար կը խոցոտէ և չարաչար կը խարէ:
Քուսն, հանգուցիչ հողոյ՝ մարմնոյ, փախաւ անդարձ և հեռու,
Եւ Տըքնութիւն, ժանտ յաճախող, գիշերային այցելու՝
Որու համար գուռն ամէն ժամ բաց է ամուր զըղկին՝
Իմ բարձիս քովին կը նըստի, մինչեւ ի լոյս անմեկին.
Եւ թէ որ ինձ երբեք երբեք ժամ մը նիւրհէ կը ներէ,
Ի՞նչ քուսն է այն որ հանգիստ չէ, որ նոր տանջանք կը բերէ,
Երազ՝ միշտ նոյն և ահաւոր, գեր ի վերոյ ճընշական.
Որ զիս ընդոտս կ'արթննցնէ. երկու խոժոռ ուրուական,
Երկու առէլ, երկու մարմին, ուսկից արիւն կը վազէ,
Երազողիս միշտ կ'երեւին. ա՛հ, այն ինչ ժանտ երազ է:

Կանգնելով և յառաջելով,
Զիս, լեռնակալ մեծ նախարար, մի անառիկ բերդի տէր,
Զիս, մենամարտ անյաղթ, աշխարհս հիանալով կը դիտէր.
Ամենուրեք աւազ իշխան գեր ի վերոյ փառաւոր,
Անձաւիս մէջ առիւծ մ'էի չըրջակայից ահաւոր.
Կայծակըն զիս, մեծ ապըստամբ և աւազակ լեռնակալ,
Վաթսուն տարի մոռցաւ, կըրցայ անպատու հաս ծերանալ:
Յաջող բախտին նախամեծար՝ ընտրեալ զաւակ անդրանիկ,
Այր ըստ հանուրց նախանձելի և արտաքուստ երջանիկ,
Հասայ՝ առաջ նըլազելու՝ մի ծայրագին հասակի.
Ո՛վ փառք ունայն, ո՛վ հոյակապ պալատ ուր սուգ կը բնակի,
Ո՛վ երևոյթ պատիր, սոստ փայլ որ աշխարհիս կը բաւէ,
Խաբէական ուրախ դիմակ, որու ծածկածըն ցաւ է:
Մի կեղծ պատկեր, նըմանութիւն գերերջանիկ իշխանի,
Ա՛հ որչափ քիչ ներքին Յոփ այն արտաքինին կը նմանի.
Վայրըս գիտէ, խըղճահարիս ըստորերկրեայ ճըզնարան,
Վայր անիծեալ, ոճրագործի հին թաքըստոց և դարան,
Ո՛ր, նոր կայէն, ես զոհեցի զգեց, Աբմին, նոր Աբէլ:
Ա՛հ ոճրագործըն կեղծելով կըրնայ աշխարհըս խաբէ,
Ի՞նչ կը չարի, կըրնայ՝ հանգչիլ, մոռնալ այն գործն անբնական.
Ո՛վ անձամբ զանձըն խաբելու երբեք եղաւ բաւական:
Աշխարհս համայն կը մեծարէր պատկառելի ծերունին.
Եւ նոյնամայն իմ հողոյս մէջ, ուր չար զազտնիք կը բուսին,
Այն հին ոճիրս, անարգ զանձ, ներքին դահիճ տիտանի,
Դահիճ որ հոն ապահով է, ոճիրըս միշտ կենդանի,

Ոճիրս անքուն, ոճիրս անգութ, անաւորիս անաւոր,
կը ծիծաղէր և կը գոչէր. « Վայ քեզ, անարգ կեղծաւոր »,
Ահ այն ոճիրս որչափ զազիր, որչափ տրգեղ՝ տրձեւ է :
Դրանքը պատիժ, և այս վաթսուն տարի է որ կը տեւէ .
Վաթսուն տարի ըստըրջալով, անձեռնհաս պարտական .
Այն մեծ ոճիրն քաւելու, աւաղ, չեղայ բաւական .
Վաթսուն տարի ես հոս եկայ, ծանրաթախիծ խղճահար,
Խոնարհելով ծունկ չոքեցայ և ճրգնեցայ չարաչար,
Վաթսուն տարի հոս զոհերուս անհաշտ ոգին կոչեցի .
Բազկատարած գութ հայցելով « Մեղայ, մեղայ » գոչեցի,
Ի գուր, ի գուր: Ո՛վ ժանտ տազնապ հոգեայ, ոճրոյս պէս հին է :
— քեներն ի վեր աւրաւանայով .

Թըշուառական Արմին և դու, թըշուառական Վիրգինէ,
Որ հոգւով հոս կը յաճախէք անշուշտ և զիս կը լըսէք,
Որ, իրաւամբ քինախնդիր, հոս կը շըրջեք, ահ չըսէք,
Միթէ պիտի չըզիշանեք և յանցողիս որ լացի,
Վըշտահարիս որ շատ կրեցի, ո՛վ դուք, անհաշտ թըշնամիք
Ողորմելու և ներելու երեք պիտի չըհաճե՞ք :
Ո՛ն, ո՛ն. զըղշալ, յորդ արտասուք թափել, ողբալ և հեծել .
Միշտ աղօթել, ապաշխարել և անձամբ զանձըն ծեծել,
Երբոր ճըգնող զըղշացողիս ոչ ոք ըսաւ. « կը բաւ » ,
Ոչ ոք ներեց, այս ամենայն բաւական է, կը քաւէ :

— դարձեալ բազմոցին վրայ նստելով .
Ես, մեծանուն նախնեաց զաւակ, գրեթէ լերանց թագաւոր,
Իմ տանն համար մի ապագայ կ'երազէի՝ փառաւոր .
Ձախող բախտիւ այն վիժեցաւ. զաւակ բազում ծննայ, ճետ
Որ տարածամ ըսպառեցաւ. արդ հինաւորեց նահապետ՝
Ինձ արժանի յաջորդ չունիմ. վաթսունամեայ ծերունի,
Ուտտի այլ եւս անբաւական, որդիս Մագնոս ինչ ունի :
Ձաւակ մը որ, այր վատ և չար, մի հրէշ ծննաւ, թոռն որդիս .
Ինչ ճետ. ահա սերունդ այս է իմ անմիջակ յաջորդիս :
Երկ մը բերի, վերջին. Աստուած, որ ձըրած էր, զայն առաւ .
Թըշուառական զաւակ, ինչ յոյս որ ունէի հետ տարաւ :
Հաւե Օթպիւրթ և Բէճինա անյայտ եղան, ո՛ր զացին՝
Ոչ ոք գիտէ, ամրոցիս մէջ չըկան. մըրրիկն ահագին՝
Որ խորտակեց և կործանեց վեհ կաղնին ոչ դժոխարաւ՝
Այն անպաշտպան՝ մատաղ թուփերն անշուշտ խըլեց. ո՛ր տարաւ՝
Աստուած գիտէ : Ահ ես զանոնք կը սիրէի մի յետին
Եւ հայրական սիրով. անոնք, միայնակեաց ծեր պետին
Երկու հրեշտակ մըխիթարիչ, անոնք՝ քովէս անբաժան՝
Կը սփռփէին դեռեւըս զիս, այր մարդատեսաց և դաժան .
Մարդուս հոգին, որովհետեւ աստուածային ի բընէ՝
Մինչեւ ի մահ պիտի սիրէ, և այս անուշ հարկ մըն է .
Ուտտի զանոնք կը սիրէի. իսկ արդ, լըքեալ մենակեաց,
Մըխիթարիչ չունիմ՝ Վայ ինձ. ահ լըցաւ չափըն չարեաց .
Ապրիմ. ինչու. մեռնիլ լաւ է :

— Մէյքեմ դաշոյն մը հանելով և գետնափորին դէպ ի խորն
դառնալով .

Արմին, ոգի վրէժխնդիր,
Ահա դարձեալ քեզ կ'աղաչեմ, գրթա, լուակաց ունկընդիր,
Ձըղջացողիս ներէ. Մեղայ, Ողորմութիւն, ո՛վ ոգի .
Այլ եւս հոս Յոփ չըկայ, Գանութ դարձեալ հոս ծունկ կը չոքի
Եւ կ'աղաչէ. պիտի մեռնի. ներէ, ներէ : Ահ ոչ ոք
Ինձ պատասխան կու տայ. ոգին անողոք է, անողոք .
Անշուշտ հոս է և կը լըսէ, սակայն պիտի չըձայնէ .
Ո՛ն, պատասխան յուսալու չեմ. ո՛ն, թախանձել ունայն է :
Ձայն մը. — այն մըմուռն մ'է և գետնափորին մուր խորին կու գալ
Կայեն :
Յոփ. — յանկարծ խռովելով .

Ինչ ձայն, ո՛վ խօսեցաւ. Ինչ էր այն ձայնն անարկու .
Այն գուցէ թէ արձագանգ մ'էր, բայց անշուշտ ոչ ձայն մարդու :

Թէ որ իրօք խօսող մը կայ՝ այն մեղուց ոգին է,
վասնի զի այս ըստորերկրեայ վայրիս գաղտնեաց բաց ինէ
Ողջերուն մէջ տեղեակ չիկայ. ոմանք կային, բայց մեռան.
Այլ ոչ, ձայնողն ոչ ոգի է, ոչ ողջ մարդու մը բերան.
Այն արձագանգ ըլլալու է:

Ձայնն. — կայեն:

Յոփ. — զարմուշած Դարձեալ կը հընչէ
Այն ձայնն ահեղ. ոչ, մարմնաւոր մի էակի ձայնըն չէ.
Անմարմին մի է որ կը խօսի. անտես նեղիչ, ուրուական
Որ կը լըլկես իմ լըսելիս, բաւական է, բաւական.
Ահ բաւական որոտացին շանթիք որ զիս կը խնային.
Ձարկ անխընայ, բայց մի կըրկներս այն չար անուշըն ...

Ձայնն. — կայեն:

Յոփ. — Ով ողորմած Աստուած, թէ որ այս երազ է, փարատի.
Ահ վիշտըս որ ծայրագին է, որպէս առանց ընդհատի,
Որ ոչ երբեք կը նըւազի, որ՝ թէպէտ հին՝ միշտ նոր է,
Դժոխային զինուոյ մը պէս գուցէ թէ զիս կը ցնորէ.
Դուցէ թէ ձայնն որ ականջիս հընչեց՝ պակուց զիս բընաւ
Իական չէ, այն գուցէ թէ իմ ըղեղիս մէջ ծընաւ.
Ըզգայարանք՝ որ ձգտեցան՝ գուցէ թէ սուտ կը վկայեն:
Գոնէ այլ եւրս չըհընչէ այն ձախող ձայնըն ...

Ձայնն. — որ նա աւելի նուաղելով գողցես թէ կը հետամնայ
կայեն:

Յոփ. — Ահ տարակոյս չըկայ, այս ձայնս էական է՝ էական:
Ո՛ր է իցես, դժոխաձայն առլէզ, ցատեալ ուրուական,
Որ զիս ձայնիւ հալածելով այսօրինակ կը յուզես.
Ըսէ՛ ով ես ե ինչո՞ւ զիս կը հալածես, ի՞նչ կ'ուզես.
Դո՛ւ, լընելով եւս աւելի քան խօսելով ահարկու,
Անխելթ խըրտուիլ, հարցմունք ունիս հարցընելու. քաջ, հարցու,
Պատասխան տամ. իստէ՛, ըսէ՛, ի՞նչ կը խընդրես, ի՞նչ ինէ:

Կին մը՝ որ սեւեր հագած է. սքողած է, և աջ ձեռին մէջ յապա
տեր մ'ունի, գետնափորին խորէն ցայով և աչակողմեայ սխնի մը
նտենէն ելլելով՝ կ'երեւի:

Տ Ե Ս Ի Լ Ե Ր Կ Ր Ո Ր Դ

Յոփ, Էդուանուարա.

Կուսանում. — կայեն, չըսե՛ս, եղբայրդ ո՛ւր է:

Յոփ. — սարսափած Կին մը, զարմանք. ի՞նչ կին է,
ի՞նչպէս կըրցաւ հոս սըպըրդիլ:

Կուսանում. — Ով եմ, կ'ուզես իմանալ.

Վերն՝ ուր կ'իշխես՝ գերի, բայց հոս ուր դու, իշխան լեռնակալ.
Իշխանութիւն չունիս, դըշտոյ. ամրոցըն մի տէր ունի
Եւ մի տիկին. դո՛ւ լուսաւոր մասին կ'իշխես, ծերունի,
Ես խաւարիս:

Յամբագնաց քաղեցով՝ ժերին կը մօտենայ:

Այր պատժապարտ, փախուստ չունիս յուսալու

Ըզթեզ լարիս մէջ գերեցի:

Յոփ. — Ով ես, ըսէ՛:

Կուսանում. — Վրիժառու:

Յոփ. — Այս անուն չէ, աղէ՛ ըսէ՛ ով է ի՞նչ ես ե ինէ

Ի՞նչ կը խընդրես:

Կուսանում. — Լըսէ՛, քեզ դէպ պիտի պատմեմ. այն հին է.

Մարդ մը զոր բախտ երկար խնայեց, — ձեւ մարդու, ճորտ զազանի —
Հարկւրամեայ ծեր մը, դեռեւս երեսնամեայ պատանի,
Գործ մը գործեց որ ոճիւր էր, ոճիւր անլուր, անբնական.
Երկու անձնդ հոս բանակից էին, երկու սիրական.
Օրն աշնան օր, ասոր նըման, և ժամըն կէս գիշեր էր,
Եւ շող մը, շող՝ որ ընդ աղօտ տեսնել հազիւ կը ներէր,

Լստորերկրեայ անձաւին մէջ — այն մեծ ծածուկ գետնափոր —,
Շող լուսնոյ հոս սըպըրդելով՝ մի քառանկիւն լուսաւոր —

Պատուհանին հանդիպակաց պատին վրայ հրեցող լուսա-
ստուներն նշանացի կը ցուցնէ.

Ջոր ահա տես — հանդիպակաց պատին վըրայ կը ձեւէր.
Լստորերկրեայ թաքըստոցին բոլոր մնացորդն սեւ էր.
Երբոր անոնք, աշխարհ համայն մոռանալով, անկասկած
կը գրօսնուին, ոտոխ մը հոս կը պատրաստէր չար արկած, —
Անգէնի դէմ ըսպառագէն՝ անպաշտպանի վատ ոտոխ, —
Արթուն լըրտես, հոս չար նախանձ կը դարանէր և հոս ոխ,
Այն արեւու լուսէն փախչող վայրի գազան ծածկասէր,
Թանձըր մըթան մէջ ապահով, սուր ի ձեռին կը սպասէր
իւր գործակից վատերուն հետ. յանկարծ անի ...

Յոփ. — Կը բաւէ,

Կուսանում. — Կը բաւէ՞, քաջ. ուստի կարճեմ, այս լաւ է,
Դէպքն գիտես:

Քարէ նստարանն նշանացի ցուցնելով.

Վայր՝ ուր Արմին յանպատրաստօք՝ չարաչար
Խոցոտեցաւ և գոհեցաւ՝ այս է, և այս, նախարար,
ծերտունոյն ալն ըմբռնելով.

Ըսպանողին աջն է, հոյնալէս ըսպասաւորն՝ որ հոս էր՝
Սըրով մեռաւ: Անոնց մարմինն, ուսկից արիւն կը հոսէր,
Մարմին դեռելը դողդոջուն և գուցէ թէ կենդանի,
Պատուհանէն դուրս զլիխիվայր, որպէս զի ուղիւրն տանի,
Խոր անդընդին մէջ նետուեցաւ:

Յոփ. — Ահ մեծապէս մեղայ:

Կուսանում. — Քէն,

Չար քէն՝ որու ուժն ամբաւ է,
— վանդակաւոր պատուհանն նշանացի կը ցուցնէ.
այս երկաթի վանդակէն

Այն մարմիններն անցընելու համար՝ ձողերն — ահա տես
Մի ցընցելովքն խորտակեց:

Յոփ. — Չարկ, զարկ. ինչո՞ւ կը յամես:

Կուսանում. — Դարձեալ ծերունոյն քեւն ըմբռնելով.
Այս այն թեւն է՝ որ խորտակեց այն հաստ ձողերն. արդ տըկար
եղէ՞գ մըն է:

Յոփ. — Ահ կ'աղաչեմ, բաւական է:

Կուսանում. — Կին մը կար,
Թըշուառական կին մը, պանդուխտ զոր չար բախտ հոս վարած էր,
Որ յուսահատ, բազկատարած և հերարձակ, կ'աղաչէր.
Անգութ դահիճըն ձաղելով թըշամանեց եղկելին.
Ինքնին կապեց, գերեց, ծեծեց, ապա որ է աւելին,
Այն ազատ կինն անասնոյ պէս, փոխանակ չափ մ'արծաթի,
Աւագակի տըւաւ: Արդ այն նախատական՝ երկաթի
Մանեակըն զոր անցուց կոճին, զոր կինն այլ եւրս կըրեց,
Որ անոր քէնն արթուն կացուց, յար խայթելով զըրգըրեց.

Պատմութեան վեր վերցնելով՝ ոտք մը կը ցուցնէ որ բոկ
է և երկարի մանեակ կը կրէ.

Տես, ո՞վ Գանութ, և տեսնելով դողաւ: Արդ այն ինչ կին է
Որ ձեռին մէջ ըզքեզ գերեց, գիտես:

Յոփ. — մեծ զարմացմամբ Դու, դու, Քրիստինէ:
Կուսանում. — Երբոր, դեռ եւս անփորձ աղջիկ, ոչ վիշտ և ոչ հոգ ունէր.

Այն Քրիստինէն գեղեցիկ էր, այն Քրիստինէն սիրուն էր.
Այն մանկամարդն այս ժամուս մի ժանտատեսիլ պառաւ է.
Վիշտ, և ի՞նչ վիշտ, — ահ, փոխելու այս միայն՝ այս կը բաւէ —
Եւ ծերութիւն, որ վաղ հասաւ, տարաշխարհիկ կըղզեցին.
Որ փափուկ էր, տարածամու թարչամելով՝ փոխեցին.
Անի՜ որ մի զըւարթուն էր, արդ խըրտուիլ մ'է, և անի՜
Որ հեշտալուր անուն ունէր՝ Կուսանումար կ'անուանի:

Այս բաներով բողոք ի բաց կը հանեմ և ժամատ Երես մը կը ցուցնեմ:
Առդ դու, Գանութ, պիտի մեռնիս:

Յոփ. —

Պիտի սպաննեմ, ըսպանէ
Եւ մի՛ յամեր. այն պատուհասն ըսպանողիս արժան է:
Մահապարտ եմ. զարկ անխընայ. ես քեզ, արդար՝ վրիժառու,
Հնորհակալ եմ. զարկ.

Կուսանում. —

Մի՛ փութար շընորհակալ ըլլալու.

Դախ այս լըտէ՛ Լեւոնդ ողջ է:

Յոփ. —

Լեւոնս ողջ է, իրաւ է.

Կուսանում. —

Յո՛յց մը կ'ուզես. կարծեմ թէ այս կը բաւէ.

Այս խեղով՝ ժողեմ մանեակ մի կը հանեմ, որ տըղոս վզնոց մ'է
և զայն ծերունուն առջև կը նետեմ:

Ահա՛ վրկայ, ահա՛ նըշան որ ծանուցիչ է, նըշան
Ջոր դու անշուշտ բարւոք գիտես, մանեակ մի զոր այն տղան
վըզէն կախած կը կրէր, մանեակ մարգարտազարդ ոսկեղէն:

Յոփ. —

որ Կուսանումսրայի նետած վզնոցն առաւ և ստեպ
ստեպ համբարուից.

Ուստի ողջ է այն սիրելիս, ուստի դու այն անմեղէն

վրէժ չառիր.

Կուսանումսրայի առջևն ծուկն կը լռի.

Ահ, միանգամ՝ թող որ տեսնեմ այն տըղաս,

Ապա մեռնիմ. այս աղերսիս — ուրիշ աղերս չունիմ — գոնէ խուլ չըլլաս:

Կուսանում. —

Պիտի տեսնես. անի ըզքեզ ըսպաննելու պիտի գայ:

Յոփ. —

սարսափած՝ ընդուստ կ'անգնելով.

Իմ որդիս, զի՛ն ըսպանելու. ի՛նչ է, հէ՛ն է, վատ սրիկայ

Որու պաշտօնն ըսպաննել մ'է. ուստի, անգուլթ վրիժառու,

Դու այն տըղաս անբուն հըրէշ մըրիլ՝ առանց խըղճալու.

Ո՛վ մեծ ոճիր:

Կուսանում. —

Դահիճըն որ ըզքեզ պիտի ըսպաննէ,

Այո, Գանութ, քու տըղադ է, և Ոթպէրթ այն տըղան է,

Որ առժամայն հոս պիտի գայ:

Յոփ. —

Ոթպէ՛րթ, Ոթպէ՛րթ, մի՛ երկին,

Իմ Լեւոնս է, իմ որդիս է, ուստի այն ձայնըն ներքին՝

Որու սիրով կը լըտէ՛ խարեական ձայն մը չէր,

Այլ ձայն անվրէպ բնական ազգման որ ընդ ազօս կը ճըլէր,

Այդ այն տըղաս, Ոթպէրթ, այր քաջ, ըլլայ փոխան պատժարար,

Անգութ վրիժուց անարգ գործի, մարդ ըսպաննէ վատարար,

Այս կախիլի բան չէ, և դու՛ հաստալով այն բանին՝

կը սխալիս. որ և իցէ վատ գործի այն պատանին

Անկարող է:

Կուսանում. —

Թերահաւատ, լըտէ, պիտի հասկընաս

Թէ՛ դու, լո՛կ դու կը սքեխիս, ոչ ես: Ես, կին անվրնաս,

Անկար պառաւ, խոտարճ գծրի, ես հոս մութուն՝ ծածկաբար

Մի որդայթ՝ կը լարէի քեզ, անկասկած նախարար,

Քեզ՝ որ անգէտ մեծ վըտանգին և արտաքուստ ապահով,

Լուսուն, ուսկից կը փախչէի, կը ճեմէիր փըթալով.

Ես սողալով քեզ մօտեցայ. արդ արթնցար՝ անագան.

Վիշապ մ'ըզքեզ սըղմեց, ուսկից պըրծելու չես բաւական:

Սկսեմ մ'առաջ, երբ Պարպարոս կայսրըն ըզքեզ կը գրաւէր,

Ես որ կըրնամ հոս ամէն տեղ, ըստ պատշաճի անհրաւէր,

Սողոսկելով մըտնել, գիտե՛ս թէ ի՛նչ բըրի, ո՛ր գացի.

Դու, մարդատեսաց, սան մ'ունիս հոս, զոր կը սիրես սըրտացի.

Գացի՛ գըտայ սենեկին մէջ, ուր մինակ էր, և անոր

Թըմբեցուցիչ դեղ խըմցուցի որ թոյն մ'է, թոյն զօրաւոր,

Ձոր ես միայն թափել գիտեմ. արդ դու պիտի հաստատես

Ո՛րչափ խոր է այն քունն որով կը քընանայ, ահա՛ տես.

Տեսարանին յետևողովնայ ձեմելիքին ճախեմ գալով՝ ներս կը
մտնեմ սենեկ հագած և դիմակ կողո՛ղ երկու քեանակիրք, որ սեւ ծած-
կոյր ունեցող դագաղ մը կրելով և յամբազնաց յառաջելով՝ տե-

ստրանին խորեկն կ'անցնին: Յոփ փութով անոնց կը մօտեցայ. բեռնակիրներն՝ այս տեսնելով՝ պահ մը կը կեցնեն:

Յոփ. — Ճաղ մը. ո՞վ կայ այն ճաղին մէջ:

Յոփ՝ սեւ ժածկոյրն ի բաց սանելով՝ դազադին մէջ կը նայի. ձերմակ պատանով ամփոփած մարմին մը հոն պսակած է. Յոփ՝ այն պատանն ամբաստանով տրժոյցն երկու մը կը տեսնէ և կը տուկայ. այն պատանոյն բէձիկան է որ անկեղծան կ'երեւի:

Յոփ. — Իմ Բէճինա՛ս, Սատանայ,

Դու այն անմեղն ըսպանեցիր:

Կոռանում. —

Դեռ եւս ողջ է, կը քնանայ. Այն քունն անշուշտ բնական քուն չէ, անշուշտ մահու կը նմանի. Սակայն մահ չէ, քուն է, այն սանդ, առժամանակ կենդանի, Պիտի մեռնի թէ որ այն քունն այլ եւքս ժամ մը տեւէ. Տեւելու չէ. ժամ մ'ունի, ժամ անգին, և այն սրաթեւ է. Սալան աննել կարելի է այն մօտալուտ վրտանգին, Բայց հոգածուն փութալու է, այն ժամըն կարճ և անգին վատնելու չէ. թէ որ յամէ, վայ սիրելւոյն: Ուստի այն Մահու քուն չէ, դադրեցնել կարելի է՝ ինձ միայն. Այո, դեռեւս այն կարելի և դեռ եւս այն դիրքինէ, Կա մանաւանդ թէ այն խաղ մ'է, այլ ոչ ուրուք՝ բաց ինէ.

Յոփ. — Ասոր համար, ըսէ՛, ես Բնջ ընելու եմ.

Կոռանում. —

Դո՛ւ, Գանու՛թ. Մեռնելու ես, այն քրնացողն արդ կը սպասէ քու մահուդ. Արթըննալու համար. Այրէ՛, թէ որ կ'ուզես, բայց անի, Ձոր մեռնելով պիտի փրկես, անվրէպ պիտի վախճանի: Արդ այն Լեւոնդ որ պիտի գայ, որ գայս գիտէ, թող դատէ, Ի՛նչ ընտրելով՝ փրկէ՛ ըզքեզ կամ Բէճինան, ազատ է:

Այն երկրնցնելով՝ դազադին վրայ. Անա՛ չըքնաղ ափանց վըրայ ուր ծընայ ես՝ կըղզեցի, Ափանց ուր քէն տեսական է, չըղթային զոր կըրեցի՝ վաթսուս տարի, զոր կաղալով դեռ կը կըրեմ՝ ես՝ պառաւ, Անթաղ մարմնոյն, ճարակ թըռչնոց, զոր լերան ուղիսը տարաւ, Անոց ոճրոյն, — չար յիշատակ որ հոգոյս մէջ անմահ է, — Ի՛նչ քարին որ անմեղ արեան նըշանն անշինջ կը պահէ, — Այս զոր բոլոր ջուրն երկնից երբեք պիտի չըլուանայ, — Անա՛ կ'երդնում որ այս դազաղս ուր Բէճինան կը քնանայ, Պառկած՝ անշարժ և անըզգայ, բայց տակաւին կենդանի, Գետնափորէն դուրս ելլելով՝ պիտի դիակ մը տանի:

Դիմակաւոր քեռակիրներն, դարձեալ յամբագնաց քաղելով, ձեմելիքին աջ կողմէն դուրս կ'եղնեն:

Կոռանում. — Ժերունոյն խօսելով.

Արդ փախչելու հընարք չունիս, պիտի պատժիս չարաչար Մի անբնական պատուհասով այն քու ոճրոյդ հաւասար Որ անբուն էր. ուստի, Գանու՛թ, այն պատուհասն արդար է: Ո՛չ, փախչելու ելք չունիս դու. բայց ելք ունիս համարէ՛, Ի՛նչ կը շահիս, ոչինչ. ըզքեզ պատուհասէ կ'ազատես. Ո՛չ, ոչ, փախիր. Կուանումարա, ամենայնի նախատես, Արդ հոս երկու երաշխաւոր ունի՛՝ կարի պատուական, Այն պարտքն զոր կը զըլանաս դու, դժկամակ պարտական, Անոք պիտի հատուցանեն. ուստի թէ որ դու վատ ես, թէ որ ըզքեզ կը նախընտրես, փախիր, ըզքեզ կ'ազատես, Բայց կը գոհնայ այն անմեղներն որ փախչելու ելք չունին, Պիտի մեռնին՝ անխեղով անձնախընդիր ծերունին, Ասիներն ըզքեզ. այս անվրէպ է:

Յոփ. — Ան տանելի պատուհաս է:

Կոռանում. —

Այն փոխարէն է. կըրէ՛ Ձոր օրինակ ես կրեցի, մեռ առանց ունայն զանգատի Որու լըսող չըկայ հոս. մե՛ռ՝ որ Բէճինան ազատի:

Յոյ՜. — Ես մահուանէ փախչելու միտ չունիմ. մեռնիլ դերին է. Զարկ անխնայ և մեռցու զիս, բայց սակայն, ո՞վ Քրիստոնէն, Հին ոճրագործ մը պատժելով — զոր բախտ պատժած է արդէն, — Դու, վրիժառու, ինչո՞ւ զանցես, դու, պարտատէր, անպարտէն Որ չըփնասցես և ուսկից դու պահանջելու հարկ չունիս, Մի հատուցումըն պահանջես որ անիրաւ է. դու զիս՝ Որ յանցեցի՜ կըրնաս պատժել և խնտիւ, այս արդար է. Բայց անի որ պարտական չէ ա՛ն ինչո՞ւ պարտ վըճարէ, Եւ պարտ մը որ մեծ ոճիր է: Ո՞վ պատժարար անխնայ, Գոնէ այն իմ որդիս խնայէ, անմեղն անմեղ թող մընայ: Ա՛հ, զո՛ւ մը քեզ բաւական է. այն զո՛ւն ես եմ. մեռցու զիս, Տաղտկացած եմ, շատ ապրեցայ. ա՛ն անիծեալ ծերունիս, Որ՜ խղճահար և վըշտահար միտ անհասգիստ անքուն եմ, Աւաղ, և այս վաղուց հետէ, ըզքեզ, դահիճ, կ'ողջունեմ. Փութեա՛, զոհէ՛, բայց միայն զիս որ անթողի եմ բընաւ: Ա՛հ, իմ ոճիրս, արգասաւոր ոճիր, դժոխք մը ծընաւ: Այս անիծեալ ըստորերկրեայ վայրիս մըթան մէջ ձեւեր, Որ այլանդակ և անեղ են՝ կը խըլըրտեն չար դեւեր: Անոնք կարմիր կաթիլներն են անմեղ արեան թըլուառին Զոր զոհեցի, որ փոխելով ժանտ ճիւղի ձեւ առին. Անի ոճիր պիտի հընձէ միշտ. որ ոճիր կը ցանէ, Եւ այս, չարեաց չար փոխարէն, այս արդար է, բնական է: Ա՛հ իբրեւ հայր շատ պատժեցայ. ամբարտաւան նախարար Եւ մեծանուն նախնեաց յաշորդ, զաւակ բազում՝ ծընայ՜ չար. Ուսկից թոռունք ծընած՝ անբուն, — այս անվրէպ էր, — իժ իժէ. Հայր և իշխանըն պատժեցաւ ասով՝ որ մեծ պատիժ է. Արդ ոճրագործըն պատժելով՝ նայէ՛, ո՞վ ժանտ պատժարար, Որ պատուհասդ արդար ըլլայ, այն՜ յանցանաց հաւասար ըլլալու է. խնայէ՛ անի որ չըյանցեց, խընայէ՛ Այն հարազատ տըղաս, վերջինն որ մի ազնիւ տըղայ է, Որուն վըրայ ես, հայր, մի յոյս կը կանգնեմ՝ մեծ և յետին. Ա՛հ այս, զոհէ՛ այս շընորհ՛ օրհասական ծեր պետին Որ մեռնելով այն յանցաւորն ըզքեզ, գործի պատժարար, Օրհնէ՛ Ո՛շ, ո՛շ, կարելի չէ որ դու, քան զիս չարաչար Մեղանչելով, պատժես անմեղն, ուզես, իբրեւ փոխարէն, Որ այն մաքուր հոգին պըղծի, որ անմեղն՝ այս անձաւէն Դուրս ելլելով՝ ճակատին վըրայ կըրէ նըշանն ահաւոր Զոր ի վաղուց ես՝ կայէն, ես՝ եղբայրասպան յանցաւոր, Անշինջ կը կրեմ: Ա՛հ մի՛ մոռնար. այն անմեղն, ո՞վ Քրիստոնէն, Զոր անխնայ պիտի պըղծես, թէ որ Յոփայ որդին է, Ոչինչ նըւազ քու զաւակդ է, ո՞վ է անոր մայրըն, դու, Դիպուածական՝ խընամակալ թէ ոչ ծընող ըստընտու, Դու, ինքնակամ օտար դայեակ, անոր մարմինն և հոգին Դու սընուցիր. դու կըրթեցիր իբրեւ մի մայր կաթոգին, Դու, հոգածու, դու ուզեցիր, դու շանցիդ որ անի, Զոր խնայելով որդեգրեցիր, ըլլայ ընտիր պատանի. Այր քաջ եղաւ, արդ դու, անգուժ քինախընդիր, արդար ես, Այն գործըն զոր դու գործեցիր, որ բարի է, խանգարես. Ո՛շ, այս՝ լուկ այս կարելի չէ: Երբեմնք դու, Քրիստոնէն, Դու, կին, զոր ես թըլուառական կացուցի, դու որ ինէ, Այն սիրասուն տըղաս գողցար, արինախանձ վրիժառու, Դու կըրնայիր այն եղկելին զոհել առանց զրթալու, Աստու հանդերձ խընայեցիր և պահեցիր, մանաւանդ Մոր պէս սնուցիր, իբրեւ թէ այն ոչ թէ գողօն՝ այլ աւանդ Բեզ յանձնըւած ըլլար. արդ դու, որ հոգ տարիր այն սանին, Դու, մայր դայեակ, դու որ անշուշտ կը սիրես այն պատանին, Դու ի հարկէ պիտի չուզես որ այնչափ շանք փըճանայ, Եւ անի որ զըւարթուն է փոխի՜ ըլլայ սատանայ: Յիշէ՛, յիշէ՛ թէ այն տըղան քեզ, Քրիստոնէն, « Մայր » ըսաւ Երբոր՜ նորոգ թոթովելով՝ բարբառելու ըսկըսաւ. Թէ՛, ապաւէն և անկողին ուր նընջելու սովոր էր

Եւ ուր մեծցաւ, ծոցդ այն տղան կը պահպանէր և կ'որրէր։ Ահ, դու տեսար անոր հոգւոյն ծագելն, անճառ առաւօտ։ Եւ գաղափարն նորածին, դեռեւս անձն և աղօտ, Անոր ուրախ աչին մէջ նախ դու կարգացիր, Քրիստոնէ, Ո՛վ երկնային վայելութիւն, ո՞վ ըզբօսանք զոր ինէ Չար բախտ զլացաւ։ Ահ ծերունիս, հինաւորաց բուն ոստաքանց Այն վերջին ծիլս յիմարի պէս կը սիրէի՝ չափազանց։ Երբոր անոր կորսուելուն չար լուրն առի՝ առժամայն Ես շանթահար մարմնոյ մը պէս՝ կործանեցայ, բայց սակայն Աստուած ինձ մահ չըրընորհեց։ Թըշուառական բազմավէր Սակայն անմահ, ես կենաք կրեցի որ անվախճան տագնապ էր։ Ահ հաւատաւ, ո՞վ Քրիստոնէ, դահիճըն որ չըզբթաց, Զոր իրաւամբ պիտի պատժես, անպատուհաս չըմընաց։ Այսու հանդերձ ոճրագործիս մահ՝ բուռն մահ արժան է։ Քիտախընդիր, ինէ վըրէժ պիտի հանես, քաջ, հանէ, Բայց՝ իրբեւ զոհ՝ ես կը բաւեմ, ուստի խնայէ այն տղաս, Այն մեր տղան, որ յանցողէս մեծ յանցաւոր մը չըլլաս։ Ահա՛ դարձեալ կը խոնարհիմ ամբարտաւան ծերունիս,

ժողով չըքելով

Գութ կը հայցեմ որդւոյս համար, զըթա՛, թէ որ սիրտ մ'ունիս... կուսնու՛մ. — Զուխիմ, չունիմ, այն խըլեցաւ, ո՞վ խըլեց՝ դու քաջ գիտես։

Յոփ. — Մենիմ, սակայն ...

կուսնու՛մ. — Գեռ յոյս ունիս որդեւիւ։ անմիտ ես։

Յոփ. — Ուրիշ դահիճ ինձ շնորհէ։

կուսնու՛մ. — Ո՛չ. մի պընդեր, փուճ բան է.

եղբայր եղբայրն ըսպանեց հոս, թո՛ղ որդի հայրն ըսպանէ.

Յոփ. — Ահ կ'աղաչեմ. ահա՛ կու լամ ...

կուսնու՛մ. —

Մի աղաչե՛ր և մի լար.

Ես նախ ես՝ հոստեղ ծունկ չըթած, ես՝ յուսահատ և յիմար,

Ես՝ հերարձակ՝ աղաչեցի, բայց ո՞վ լըսեց, և լացի,

Բայց ո՞վ հոգաց. դու ձաղելով՝ դու, դահիճ, զիս աքացի,

Անարգ չան պէս որ կը հաչէ, ետ մըզեցիր, կը յիշես.

Արդ յուսկ յետոյ ըսպառնալով՝ քեզ, դահիճ, ի՛նչ ըսի ես.

«Գորսիգացի կի՛ն եմ, ըսի, և քէն է քէն տեւական,

Բզու՛ւլացիր ինէ, անվը՛ւպ օր մը, վաղ կամ անագան,

Քենէ վըրէժ պիտի հանեմ»։ Վըստահ ամէն կողմանէ՝

Դու, աւազակ, ծիծաղեցար, և ձաղելով «Քա՛յ, հանէ

Թէ որ կարող ես հանելու», ըսիր դու որ արդ կու լաս.

Յամրազընաց բայց անփախուստ՝ ահա՛ հասաւ պատուհաս։

Յոփ. — Աւաղ, ըզքեզ կը սիրէի, և այն ձախող, չափազանց,

Այն նախանձոտ սէր մ'էր որով կը սիրէի, չար նախանձ

Գըրգըռելով զիս ոճրագործ մ'ըրաւ։

կուսնու՛մ. —

Պագշոտ՝ չար զազան,

Լըռէ՛, լըռէ՛ և այն սիրոյ անունն, անուն սրբազան

Զոր կը պըղծես, հոս մի հընչեր, լըռէ՛, հըրէ՛ տարփաւոր,

Ամաչելով լըռէ՛, ըզքեզ, եղբայրասպան յանցաւոր,

Մի ցանկութիւն եւեթ դըրդեց զոր հանելու շանացիր,

Ախաբեր դըրդիշ, կարօտ անասնական և զազիր,

Եւ ոչ թէ սէր, սէր անպարտ է։ Կը սիրէի՛ր, բայց, անգութ,

Ես նաեւ՝ ես կը սիրէի, ո՛ր է Արմիս, ո՞վ Գանութ,

եղբայրդ ո՛ր է. չար մարդասպան, վերադարձու սիրելիս

Որ գիշնախմ. ուրուականի ձայն կը նեղէ լըսելիս՝

Որ սիրելոյս քիտախընդիր ձայնն է, կ'ըսէ «Մի՛ զըթար»։

Յոփ. — Աւստի ըզքեզ զիշուցանել անհընար է։

կուսնու՛մ. —

Անհընար։

Յոփ. —

որ այլ եւս յուսահատ է՝ կանգնելով

Աւստի Օթպէրթ հոս ակամայ մարդ մը պիտի ըսպաննէ,

Չար հրամանի հնազանդելով՝ որ մի անդարձ հրաման է.

Արդ անի որ պիտի մեռնի ո՞վ է, գիտե՛ պատանիս,

կուսնու՛մ. — Ո՛չ, կուրօրէն կը հնազանդի ինէ առած հրամանին.

Զոհըն, գիտէ, մահապարտ մ'է և դահիճն այս կը բաւէ.

Թէ որ կ'ուզես որ անծանօթ մեռնիս — իրօք այս լաւ է —
կը հաւանիմ եւ ահա քեզ քող մը կու տամ.
քողն հանելով՝ ժերուհեանքն կու տայ.

Արդ ասով
Թէ որ սքողիս եւ չըխօսիս՝ կըրնաս ըլլալ ապահով,
Դու անծանօթ պիտի մընաս եւ, անկասկած պատժարար.
Օթպէրթ անգէտ պիտի մընայ:

Յոք. — Դնորհակալ եմ:
կուսանում. — Հախարար,
Աղօթելու կարճ ժամ ունիս. Օթպէրթ մօտ է, առժամայն
Այն վրիժառուն պիտի տեսնես. լըսէ՛, ահա ոտնաձայն.
Ես կը մեկնիմ, բայց հեռու չեմ, հոս եմ, արթուն վրէժընդիւր,
Ամենայնի ականատես, ամենայնի ունկընդիւր:
Արդ գործն որ պիտի գործի՝ կատարելու շուշանայ:
Ահա Օթպէրթ կու գայ, մեկնիմ:

Ճեմելիքին աչ կողմէն դուռն ելլելով՝ աներեւոյթ կ'ըլլայ:
առանձին խօսելով

Յոք. — Արդ գոհացիր, Սատանայ,
Դժոխային չար վախճանիդ հասար.
քարէ նստարանին մօտ ծունկ կը լռքի.

Ո՛վ ժամն ճշգնատամ.
Այս դժբեղակ փորձիս, աւաղ, ինչպէս պիտի դիմանամ:

Յոք, ծունկ չոքած եւ սքողած, անշարժ կը կենայ եւ գոգցես
քէ կ'աղօթէ: Ճեմելիքին ախարկողմէն աներեւոյթ մասէն գալով
դիմակաւոր մարդ մը կ'երևի որ սեւ զգեստ հագած է եւ ջառ կը
կրէ: Այս նոր եկողն դատնայով՝ հետեւող մը նշանացի կը կոչէ, այն
հետեւողն Օրպէրթ է. Օրպէրթ գունարափ եւ գոգցես քէ ցնորած է:
Դիմակաւորն, Օրպէրթ հասած՝ չը հասած, կը հետանայ, աներեւ-
ոյթ կ'ըլլայ: Յոք, չափ մը ժամանակ անձին իշխելով, ոչ կը խօ-
սի եւ ոչ կը շարժի:

Տ Ե Ս Ի Լ Ե Ր Ր Ո Ր Դ

Յոք, Օրպէրթ.

Օրպէրթ. — Ի՛նչ մութ. կոխած տեղըս նաեւ կը նըշմարեմ դժուարաւ.
Իմ առաջնորդս ո՛ր է. զարմանք, գրեաց եւ ջահըն տարաւ.
Այս ի՛նչ վայր է եւ այս միթման մէջ խարխափող խնդրակէն
Ինծայիլու ի՛նչ չար զաղտնիք ունի, ի՛նչ ցոյց ահագին.
Սահմանեալ վայրն այն է արդեօք եւ գործն՝ անշուշտ ոչ բարի՝
Ձոր ըստիպմամբ պիտի գործեմ՝ այն հոն պիտի կատարի:

չուրջ նայելով
Դեռ եւրս հոս մարդ չըկայ, ոչ.
Ժունկ չոքած ծերունին նշմարելով

Բայց այս ի՛նչ է, ահա՛ մօտ՝
Ձեւ անորիչ — մարդո՞ւ արդեօք — զոր կը տեսնեմ ընդ աղօտ.
Այս էակա՞ն ձեւ մ'է թէ ոչ. — եւ այս չէ ինչ անհնարին —
Խաբէական երեսիթ մ'է եւ պատրանք չար խաւարի՛ն
Որ կարծես թէ ըզմեզ խաբել եւ վախցընել կը սիրէ.
Ինչ եւ իցէ, պիտի փորձեմ, էական է, պատիր է,
Պիտի ստուգեմ:

Ժերուհեանքն կը մօտենայ. ձեռն անշարժ է, սակայն մար-
դոն կը նմանի.

Արդ ժերունին կը շօշափէ.
Ո՛վ ոգորմած Աստուած, մարդ մ'է, մարդ էական, կենդանի:
Ո՛վ ահաւոր տեսիլ, սարսափ զիս վեր ի վայր կը չըրջէ.
Ահ կը դողամ եւ քրքրեմ՝ պաղ քրքրիք մը զիս կը թըրջէ:
Ուստի այս վայրըս գոհարան եւ այս այն գոհն է զոր ես
Պիտի գոհեմ: Այր անծանօթ, ինչո՞ւ գըլուխդ կորես,

ինչո՞ւ լրոսես և չըշարժես. ըսէ՛, ո՞վ էս, այր լռակալց.
 Զըլլայ թէ՛ այն Գանուժն ըլլաս որ՝ փոխանակ յանցանայ
 Որ չըգիտեմ՝ պիտի մեռնի, զոր, սահմանաւ պատժարար,
 Այլ զքեզմասկ դահիճ, էս հոս պիտի սպանեմ վատաբար.
 Լուռ կը կենաս, ուստի դու էս այն Գանուժն. ո՞վ ծերունի,
 Պատժող դահիճն — ա՛ն հաւատա՛ — հոգւոյն մէջ չար քէն չունի,
 Ոչ ոխերիմ՝ չար թըշնամի և ոչ անգուժ գազան է.
 Դիպուածական դահիճ՝ անի չար ըստիպմամբ կը սպաննէ,
 Եւ ոճրագործ, բայց հրամանաւ, ծարաւի չէ քու մահուդ.
 Դեռ եւս անի ոչ իսկ գիտէ թէ ինչ մարդ էս դու, Գանուժ,
 Ինչո՞ւ, դու, զո՞ն և նըշաւակ մարդասպանի դանակին,
 Դու, փոխանակ բարկանալու և կանգնելու՝ ահագին,
 Կը համբերես: Ա՛ն բընուժեամբ էս ոչ չար եմ ոչ վատ եմ,
 Այս մի՛ կարծեր. այն գործըն չար՝ որ ոճիր է՝ էս կ'ատեն,
 Բայց ատելով հանդերձ, բարիտին հնազանդելու պարտաւոր,
 Ես, այս անքէն բայց չար վրիժուց գործի, այն գործն ահաւոր
 Պիտի գործեմ: Իմ սիրելիս՝ որ զգարեմոյ կը նմանի,
 Իմ րէճինաս գիտե՛ս, անի, արդէն հազիւ կենդանի,
 Արդ դազաղի մէջ պառկած է. փրկելու եմ մահուանէ.
 Պիտի մեռնի անվրէպ թէ՛ որ այս ձեռս ըզքեզ չըսպաննէ
 Վա՛յ սիրելւոյն, որ պատանդ մ'է՛, վա՛յ ինձ թէ՛ որ թուլանամ.
 Ո՞վ զըժընդակ պայման, թողու՛ որ վախճանի տարածամ,
 Երբ փրկելու հընարք մը կայ, կարելի՞ է, արժան է.
 Պատասխանէ՛, աւա՛ղ, զըթոյ արժանի եմ, հաւանէ՛,
 Այն սիրելիս պիտի մեռնի թէ՛ որ ըզքեզ խընայեմ:
 Տես, ծերունի, տես և ներէ՛. յիմարելու վըրայ եմ.
 Խօսէ՛, խօսէ՛. ըսէ՛ որ էս ներելի եմ, ա՛ն ըսէ՛,
 Ո՞վ ծերունի, որ յանցաւորն էս չեմ, իմ չար բախտոս է:

Յոբ. — կանգնելով՝ քոյն ի բաց նետելով և պատուանին ուժգինս
 ընդգրկելով

Օթպէրթ, որդեակ իմ սիրեցեալ:

Օրպէրք. — տպչած Յոբ իշխանն է, ո՞վ զարմանք:

Յոբ. — Ա՛ն բաւական համբերեցի և լրեցի. Ի՛նչ տանջանք.
 Այլ եւս իշխել անձկոտ սորոտիս որ կը խայտայ՝ անհամբեր,
 Լսե՛մ, անչարժ և անբարբառ, կալ և մընալ անտարբեր,
 Կարելի չէ, ոչ. այս տըղաս զըրկեմ, ցըլազ համբուրեմ,
 Ապա մեռնիմ: Ա՛ն բազմավիշտ հիքիս որ միշտ տըխուր եմ.
 Մի խընդութիւն, որ նախընթաց վերջալոյսն է խաւարին
 Ուր ծերունիս պիտի սուգիմ, որով ժամս այս գըժուարին
 Կը դիւրանայ. շատ չէ. և դու իմ գոհութիւնս ընդունէ
 Ասոր համար, ամենակալ բաշխէ՛:

սքանչացած ուշով պատուանին դիտելով

Ո՛րչափ սիրուն է

Այս պատանին, մարմնով չըքնաղ, որչափ հոգւով պատուական.
 Տարի մ'է որ միշտ կը տեսնեմ, բայց չըտեսայ բաւական:
 Ա՛ն իմ հոգիս որ վէր մըն է և շարունակ կը ցաւի,
 Քեզ, ըստիփիչ, քեզ կարօտ է, նա մանաւանդ ծարաւի.
 Ուրախութիւն ըսքանչացած աչիս, եկու, որդեակ իմ,
 Եկու, Օթպէրթ, թող որ բարւոք դիտեմ ըզքեզ և յագիմ.
 Ո՞վ ցանկութիւն անձկոտ սիրոյ, ո՞վ քաղց սըրտի, ո՞վ ծարաւ:
 Սակաւ մ'առաջ կը խօսէիր, իսկ էս, որչափ զըժուարաւ.
 Ակամայ լուռ կը կենայի և արտաքուստ անվըրդով,
 Նա մանաւանդ թէ՛ անըզգայ, կը լըսէի, բայց սըրտով
 Ի՛նչ կը զգայի, Աստուած գիտէ. որչափ այն քու ձայնդ ազդու
 Զիս ի խորուստ կը խըռովէր, դու, անկասկած տըղաս, դու
 Ա՛ն ոչ գիտես և ոչ կըրնաս մակաբերել: Սիրելիս,
 Ինչ մասնաւոր զէն որ ունիմ, զոր իմ բնակած սենեկիս
 Պատէն կախած պիտի զըտնես, սուր և տապար և նիզակ,
 Իմ պահապան զըրհիս հետ, իբրեւ աւանդ և հիտակ,
 Ես՝ մեկնելով՝ քեզ կ'ընծայեմ. առ և ինձ պէս գործածէ.
 Փառք քու միակ վախճանդ ըլլայ: Աստուած ամէն արկածէ

Ըզգեզ պահէ և օգնականդ ըլլայ որ միշտ յաջողիս,
Երկայն օրեր քեզ պարգեւէ որչափ շնորհեց մաղթողիս,
Պայծառ ըլլան, իմ ամպամած սեւ օրերուս չըմանին:

ձեռքերն ամբաստնադով պատանուոյն գրիտուն վրայ
Երկինք, երկիր, ահա կ'օրհնեմ ես այս ազնիւ պատանին,
Երջանկութիւն անոր բաժինն ըլլայ՝ անխառն տեւէ
Մինչեւ ի մահ. օր մը, երբոր այս չըքնաղ մազն՝ որ սեւ է՝
Ձեան պէս ճերմակ պիտի ըլլայ, այն հինաւորց ծերունին
Ընտիր որդիք չըջապատեն, նեցուկ ըլլան խոնջ բունին.

Անն բարեաց արժանի է որ էապէս և բընաւ
Այս պատանուոյն պէս բարի է, բարի է ինչ որ ըրաւ,
Բարի ինչ որ պիտի ընէ. օրհնեալ ըլլայ: Արդ, տըղաս,
Ես մի օգնիչ կը խընդրէի, լաւ է որ այն դու ըլլաս.
Մի ծերունի որ լըքնալ եմ, որո՞ն կըրնամ հաւատալ
Թի՞ն ոչ քեզ. սակաւ մ'առաջ աւագ իշխան լեռնակալ
Եւ նահապետ, արդ ոչինչ եմ, արդ ոչ ամրոց ոչ զաւակ
Ոչ իսկ պատիւ ունիմ. ինչո՞ւ, թըշնամեաց նըշաւակ,
Այլ ես ապրիմ. բազմափորձիս ամէն բոպէն նոր ցաւ է.
Շատ ապրեցայ, շատ կըրեցի, չափըն լըցաւ, կը բաւէ.
Անկար ծեր եմ, անձամբ անձիս մահ տալու չեմ բաւական,
Օգնելու է անկարողիս որ կը խընդրեմ օգնական.

Դու, Օթպէրթ, ինձ պիտի օգնես:

Օրպէրք. — սպշած Ե՛ս քեզ օգնեմ, ինչ կ'ըսես.
Անշուշտ բարւոք չըլըսեցի:

Յոք. — Ո՛չ, ո՛չ, բարւոք կը լըսես.

Ա՛հ հաւանէ՛:

Օրպէրք. — Անակընկալ խընդիր: Բայց ո՛ր է անի,
Այր մահապարտ, զոր կը խընդրեմ ...

Յոք. — Ա՛յրն որ Գանութ կ'անուանի,

Ահա ես եմ:

Օրպէրք. — սարսափած

Դու:

Յոք. — Այո՛, ես:

Օրպէրք. — Ո՛վ բախտ ձախող, ո՛վ չար դէպ,
Որչափ անկարծ, ուստի Գանութ Յոր իշխանն է. ահ անվրէպ
Պիտի ցնորիմ. ո՛վ բըռնութիւն հարկին. ո՛վ պարտ ահաւոր.
Այս նախարարն, այս ծերունին պատկառելի՛ փառաւոր,
Ջոր կը սիրեմ, կը մեծարեմ այն մարդն է, այն թըշուռն է
Ոսկեց Օթպէրթ, անինքնակամ դահիճ, պիտի վրէժ առնէ.
Ես քու վըրադ, ո՛վ կիսատուած Տաւոսի, ձեռք վերցընեմ,
Այս կարելի բան չէ:

Յոք. — Օթպէրթ, ես յուսահատ ծեր մըն եմ,
Երկարակեաց թըշուռական մարդ մը, մահուան ծարաւի,
Այսու հանդերձ այր ոճրագործ. թող որ ոճիրըս քաւի:
Ես՝ լեռնակալ, ես՝ մեծանուն աւագ իշխան, ճըշմարտիւ
Ինչ եմ, տիտան, դիւցաճըն, ո՛չ, աւելի ցին քան արծիւ,
Իրօք մի մեծ աւագակ եմ և Ատուածոյ կայծակին,
Ջոր գըրգըցի, ժըշափ յաճախ, որ որտեաց՝ ահագին
Բայց սակայն ցարդ միշտ խընայեց և ի հեռուստ սոսկացուց,
Ես, խըստասիրտ մեծ մեղաւոր, արժանացայ ի վաղուց.
Այո, Օթպէրթ, այրըն զոր դու, հասարակաց պէս խաբուած,
Գեթ ի վըրջ կը մեծարես, կը համարիս կիսատուած,
Ոճրագործ մ'է, այր պատժապարտ՝ անշուշտ մահու արժանի.
Կեղծ երեւոյթ կը մեծարես, դիւրահաւատ պատանի,
Ցիւնէ՛, Օթպէրթ, որ վատնելու շատ ժամանակ չըկայ. արդ
Անի որ քու ամուսինդ է, թըշուռական մանկամարդ,
Կիսամեռ է, դագաղի մէջ կը քընանայ՝ թալացած.
Վայ թէ որ դու դանդաղելու ըլլաս իւրաքանչիւր թանձրամած,
Խաւար մահու, այն անըզգայ նըշնոյն արդէն կը պատէ.
Փութեմ, Օթպէրթ, քանի որ ժամ ունիս, փութեմ, փարատէ՛
Այն չար խաւարն որ աճելով կ'աճի միշտ եւս աւելի.

Կեր մեղաւոր մը զոհելով, զործ Աստուծոյ հաճելի, Այն եղկելին՝ որ անմեղ է՝ պիտի փրկես, խոստացար, Մոռնալու չես. յիշէ՛, յիշէ՛, վարանամիտ խրդհահար, Թէ՛ օր մ'առաջ այն սիրելոյն, այն հիւանդին ինչ ըսիր. « Ինչ որ ընել կարելի է՝ պիտի ընեմ անխտիր, Անվերջ, առանց վարանելու և՛ թէ որ հարկ ըլլայ՝ զիս Սատանային պիտի ծախեմ, ըսիր, որ դու ազատիս » : Արդ հոս բոքեղ Աստուած զըրկեց, Աստուած և ոչ սատանայ իբրեւ փրկիչ. մարմինըն որ դազաղի մէջ կը քնանայ, Թէպէտ անխոս, ձայն մ'ունի, ձայն զոր դու հոգով կը լսես, Այն կը գոչէ « Ազատէ՛ զիս » :

Օրպէրք. —

Ազատելու եմ, կ'ըսես :

Յոր. — Անշուշտ, ինչո՞ւ կը վարանիս. անի զոր դու, պատանի՛ Պիտի զոհես, որ օրհնելով ըզքեզ պիտի վախճանի, Աշխարհատեաց տըխուր ծեր մ'է որ մարդկային հասակին Սովորական սահմանն անցաւ, այր բազմափշտ, Թախծագին, Թըշուռական որու համար շրնել մեծ բեռ կըրել է, Անքուն հիւանդ որ մեռնելով հանգիստ պիտի վայելէ. Իսկ անի զոր, վարանամիտ, ազատելու կ'ուշանաս, Անի զոր դու պիտի փրկես, օրիորդ մ'է՛ դեռահաս, Որ ուրախ է, որ հոգ չունի, որ վիշտ ինչ է չըզիտէ, Նոր ուղեւոր որ հորիզոնն ըզմայլելով կը դիտէ, Որու համար մահ ճիւղ մ'է, անհիւթ, ուսկից կը սոսկայ եւ որ հագիւ գիտէ թէ հոս գերեզմաննոց և փոս կայ. Տէս ծերութիւն, տըզեղութիւն, տաղտուկ, տազնապ անդադար. Ժանտախտ հոգոյն ոճրագործի որ, անդարման խրդհահար, Միշտ կը ճըզնի, վիշտ և Թախծ կ'աղաղակեն. « Վահ ո՛ւր է » . Եւ նոյնծամայն կոյս մը, շուշան որ անուշ հոտ կը բուրէ, Մատաղութիւն, պայծառութիւն մի երկնային զըւարթնոյ, Անապական առողջութիւն հոգոյ որպէս և մարմնոյ, Ուրախութիւն, անփութութիւն, յոյս, սէր անգութ զազանին կ'ըսեն. « Գընա՛, մենք տեւելու ժամ շատ ունինք տակաւին, Այլ եւս, Օթպէրթ, երկբայելու պատճառ չունիս, մի՛ յամեր, Դու՛ զահիճ չես, դու փրկիչ ես, ուստի, փրկիչ մահաբեր, Զաւր անխընայ, զարկ և երկու թըշուռական ազատէ՛ » :

Օրպէրք. — Ա՛հ, ինչ կ'ըսես :

Յոր. —

Այն գործըն զոր պիտի գործես քաջ դատէ՛,

Այն ոճի՛ր է, ոչ, Պոլեւոյս, անթժըկական ախտահար, Զոր կեղ մը, կեղ հին և մաշիչ, կը չարչարէր անդադար, Սիրկիմոնթին դիմեց, գիտես անի, այր սուրբ, ինչ ըրաւ Ոգորմելով այն եղկելին սպանեց. յանցե՛ց, ոչ բնաւ. Աշխարհատեաց թըշուռականն ազատեց մի ժանտ ցաւէ, Աւաղ, մահուան կարօտելու կեղ մը թէ որ կը բաւէ, Ո՛րաքի մահուան ցանկալու է մահկանացուն վատաբախտ Որու հոգին ախտահար է, անթժըկական՝ հնացած ախտ՝ Որու ճարակ եղայ, տազնապ որ անդադար կը նեղէ, Տազնապ բոլոր հոգիս զբաւեց, այն հոգի չէ, այն կեղ է. Ա՛հ շատ կրեցի, ժամ է որ մահ գիս ազատէ այն ցաւէն Բախտահալած մահկանացուն չունի ուրիշ ապաւէն : Արդ դու, Օթպէրթ, դու զիս պիտի բժըլկես, լսէ իմ ձայնիս, շաջող ձայնիս. մահ կը խնդրեմ, զարկ, զարկ ինչո՞ւ կը կայնիս, կը միտմըտաս. փութա՛, փութա՛. Ի՛նչ, տակաւին երկաթիտ ես :

Օրպէրք. — Իբրեւ անձամբ անձին խօսելով

Ինչո՞ւ ըլլայ. կարելի է :

Յոր. —

Կարելի է, ի՛նչ :

Օրպէրք. —

Գիտե՛ս

Ինչ կը խորհիմ. ես որ հայր՝ մայր չունիմ, մանուկ ընկեցիկ, Սաս տաքի, գուցէ թէ այն մանուկն ըլլամ՝ դիեցիկ, Այն կորուսած տըղաղ զոր դու կը յիշէիր այս առտու. Թափառական կին մը զըտաւ, պահեց, սընուց զիս, արդ դու ինչ կ'ըսէիր, Թափառական կին մը գողցաւ այն տըղան :

Յոք. — առանձին

Ո՞վ երկին:

Օրպէրք. — Տես, ի՞նչ հանգամանք. սրչափ նըման են:

Յոք. — Նըման:

Այս իրաւ է. բայց սակայն դու այն որդիս չես, այո, չես,
Ձայս քաջ գիտեմ:

Օրպէրք. — Այսու հանգերձ դու զիս որդեակ կը կոչես:

Յոք. — Որովհետեւ շատ կը սիրեմ ըզքեզ, անոր մի՛ նայիր:

Այն բնական է. ա՛հ ուր էր թէ՛ դու այն տղաս ըլլայիր:

Օրպէրք. — Բայց սակայն հոս բան մը կը զգամ, այն կը խաբէ՞ զիս:

Յոք. — Յիմար

Որ աւելորդ հոգ կը հնարես, այն ըզգացմանդ յարգ մի՛ տար,
Մըտացածին և պատիր է:

Օրպէրք. — Ձայն կը լըսեմ, ձայն ներքին ...

Յոք. — Խաբէական ձայն մ'է, անոր մի՛ հաւատար:

առանձին

Ո՞վ երկին

Որ կը փորձես, այս շատ է, անբնական ծերի, տես,
Կարողութիւն չունիմ, գըթա:

Օրպէրք. — Կը սխալիմ, ի՞նչ գիտես:

Քանի որ դու մի՛ ապացոյց չունիս ...

Յոք. — Ունիմ, այն որդին՝

Ջոր կորուսի՝ կենդանի չէ, գիտեմ, տեսայ ան որդին,
Եբրայեցիք փողոտելով ըսպանեցին այն տղան.

Անոնք գիտես որ մեր արեան ծարաւի են, կը գըթան.

Ո՛չ, այն տղան կենդանի չէ, ուստի ստուգիւ այն դու չես.

Մտեւըն ես անձամբ տեսայ, արդ ի՞նչ ուրիշ ցոյց կ'ուզես:

Օրպէրք. — Անձամբ տեսար:

Յոք. — Այո, անձամբ և զայս ես քեզ այս առտու,

Այն չար արկածըն պատմելով՝ ըսի, գիտես:

Օրպէրք. — Ի՛նչ:

Յոք. — Արդ դու,

Կարելի է, մոռցար և կամ ըսածիս ուշ չըզըրիր:

Օրպէրք. — Ո՛չ, ուշ դըրի և չմոռցայ. ինձ այսպիսի բան չըսիր.

Ա՛հ կաղաչեմ, զիս մի՛ խաբեր:

Յոք. — Ըզքեզ խաբեմ, ե՛ս, ինչո՛ւ,

Ի՛նչ կը չահիմ: Այն պարագան, զժբախտաբար ոչ չինծու,
Կարելի է՝ չըլիչեցի, մոռցայ, մոռնալ բնական է

Ինձ պէս ծերի: Ի՛նչ և իցէ, Օթպէրթ, գըլիէդ զայս հանէ,
Դու որդիս չես: Ի՛նչ դժուար է համոզել այս պատանին:

Լըսէ՛, Օթպէրթ. թէպէտ մասամբ հանգամանք շատ կը նմանին,

Այն իմ որդւոյս մահն ըստոյգ է, թէ՛ որ ըստոյգ չըլլար այն,

Մեզ երկբայել ներելի էր, կը հաւանիմ. բայց սակայն

Դէպն ըստոյգ է: Այն գաղափարդ որ, թէ՛ հաճոյ՝ թէ՛ բնական,

Այ՛ գըլիտու մէջ պիտի ծագէր օր մը, վաղ կամ անազան,

Լաւ էր որ զար քանի որ ես դեռ եւս երկրիս վըրայ եմ,

Առաջիկայ, այսու հանգերձ իրաց տեղեակ, կը վկայեմ,

Քանի որ այն գաղափարին ունայնութիւնն հաստատել,

Այլ եւս ըզքեզ ամէն ձախող տարակուսէ ազատել

Ինձ դիրին է: Ո՞վ սիրելիս, օր մը թէ՛ որ մարդ մը գայ, —

Այր անծանօթ և կամ ծանօթ, որ և իցէ սուտ վըկայ,

Անի, անշուշտ քու թըշնամիդ, այր դաւանա՛յ այր վատ է, —

Եւ չար գիտմամբ թէ՛ որ սուտ վէպ հընարելով՝ հաստատէ

Թէ՛ այն տղան, այն վախճանած որդիս ողջ է տակաւին,

Եւ թէ՛ դու այն իմ տղաս ես, մի՛ հաւատար այն դաւին.

Որդեակ իմ, — տես, որդեակ կ'ըսեմ դարձեալ, վարժած ըլլալով —

Այն իմ որդիս կենդանի չէ, այս կողմանէ ապահով

Կըրնաս ըլլալ. դու որդիս չես, կարելի չէ որ ըլլաս,

Օթպէրթ, դու այր խելացի ես. ես՝ հայր՝ ըզքեզ, իմ տղաս,

Դիտմամբ խաբեմ և խաբելով ընեմ դահիճ հայրասպան,

Այս կարելի բան է, ըսէ՛, ինչո՛ւ չըտաս պատասխան:

Ձայն մը. — որ տեսարանին աներեւոյր խորէն կու գայ. —
կիսամահին սահմանեալ ժամն ըսպառելու վրայ է.

Քառորդ մընաց, ոչ աւելի:

Յոք. — Անմիտ որ զիս կը խնայէ
Եւ կը թողու որ Բէճինան մեռնի, փութալ, վարանող,
Քառորդ մ'ունիս, քառորդ ժամու որ անգին է:

Օրպէրք. — Ժամ ձախոյ՛ղ.
Ահ, բաւական անձամբ անձիս հետ մըրցեցայ, ուժս հատու,
Այս անիծեալ վայրս ուր եկայ, Աստուած զիտէ՛ ոչ կամաւ,
Եղբրանց այս հին ապաստանն, այս գետնափորն ահաւոր,
Անձաւ մահու, հոտ կը սքփոէ սպանդանոցի մասնաւոր,
Զար հոտ ուսկից ես կը գարշիմ, որ՛ բարկ գինւոյ պէս ազգու,
Կը ցընորէ, օղբն զոր հոս կը շընչեմ թոյն է մարդու.
Վայր անիծեալ, դեռ եւս արեան ծարաւի՛ է:

Յոք. — Դարաւի.
Զարկ, Օթպէրթ, զարկ. ժամ է որ իմ անլուր ոճիրըս քաշի.
Մի յանցաւոր պիտի պատժես և մի անմեղ ազատես:

Օրպէրք. — Ահ կ'աղաչեմ, զիս մի՛ զըրզուեր, ով ինքնակամ վըկայ, տես
Որչափ փորձեալս, անձամբ անձիս հրամայելու ապկարար,
Մի յուսահատ թըշուառական, նա մանաւանդ մի յիմար,
Եւ մի անգութ՛ մի անփախուստ ճակատագրի կոյր զործին,
Այլ եւս իրաւ անկարող եմ դիմանալու այս փորձին.
Ոճիրն որ զիս կը հրապուրէ արդէն ամբաւ ուժ ունի,
Անդընդի մէջ պիտի գլորիմ. գոնէ դեռ, ով ձերունի,
Զիս մի՛ մըղեր:

Յոք. — Գըթա՛, Օթպէրթ, ողորմելով ըսպաննէ՛
Ան ոճիր չէ:

Օրպէրք. — Ահ, անի զոր կը զըրզուես անբան է,
Անբան ստիպմամբ արիւնախանձ, և ոչ թէ մարդ բանական,
Գինով մը որ պիտի սթափի, պիտի զըղշայ՛ անագան,
Այո, գինով եմ ճըշմարտիւ, եթէ ոչ եւս աւելի,
Եւ այն գինին որ զիս ցնորեց, դըժոխային ըմպելի,
Թոյն մ'էր, թոյն զոր ինձ թուլիս՝ ուժ տալու համար խըմցուցին.
Ահ այս ժամուս իմ Բէճինաս, հոգւոյս չըքնաղ տիրուհին,
Կիսամեռ է. դագաղի մէջ պատկած, առանց պաշտպանի,
Զար թըշնամոյ թըշուառական պատանդ, պիտի վախճանի
Թէ որ թույնամ. զագան մը կայ՝ հոս մօտ, զագան ահագին,
Գագան մը որ անօթի է և կը սպասէ ճարակին.

Յոք. — Զարկ, պատժարար, զարկ, Աստուծոյ զործի որ շատ կը յամես.
Երբոր Արմին գութ կը հայցէր ինէ, ես խուլ եղայ, ես
Զըզթացի, ուստի և դու զըթալու չես:

Օրպէրք. — Դանակն աւքառնալով՝ Ակամայ
Եւ բռնաբար պիտի սպաննեմ. ուրախացիր, Սատանայ:

Յոք. — Եղբայրասպան վատ մ'է անի զոր դու պիտի մեռցընես.
Զոհեալն, աւանդ, իմ եղբայրս էր:

ՏԵՍԻՆ ԶՈՐՐՈՐԻ

Նոյն անձինք, Կայսրն, ապա Կոնստանտնուս, ապա Քեփինա:

Կայսրն. — Օրպէրքիմ քարճած քեւն ըմբռնելով
Ես էի:

Յոք. — ապրած, կանգնելով Դոն:

Օրպէրք. — զարմացած Կայսրն:

Կայսրն. — Դոն, իշխանին Սուլապիոյ՛ որ զիս ծընաւ՝ խորթ որդին,
Իմ եղբայրս ես. իշխանն որ ոչ հարազատին ոչ խորթին
Եւր ով ըլլալն յայտնել կ'ուզէր՝ զիս քեզ յանձնեց որ պահես,
Ինչու, ասով կարելի է թէ անի, այր հեռառես,
Գերդաստանին և գաւառին նախախընամ նախարար,

Արկած մը, այն՝ ինչ և իցէ՝ հաւանական պատահար,
կը խափանէր:

Յոր. — Զարմա՛նք:

Կայսրն. — Այն գոհն որ անկենդան կ'ընէր,
Զոր վընին մէջ կը նետէիր, ողջ էր՝ թէպէտ կարեւրէր.
Դու գոչելով. « Մեռ, ատեցեալ, մեռ և ապա հուրն անշէջ
թող իմ բաժինս ըլլայ » ըսիր, և անդընդին մըթան մէջ
ես՝ զըլիսիվայր ընկած ժամուս՝ գայս լըսեցի:

Յոր. — Կը բաւէ.

Ահ կը յիշեմ, յիմար էի, յիմար: Ուստի իրաւ է,
դու, նախարար Սուլապիոյ, Գերմանիոյ արքայ, դու
իմ եղբայրս ես. Աստուած՝ արդարեւ նախախնամ հոգածու,
Ողորմելով Գերմանիոյ որ կարօտ էր պաշտպանի,
Որ գոհիտ հետ պիտի մեռնէր, չուզեց որ այն վախճանի,
Ուստի ոճիրըս խափանեց:

Կայսրն. — Այժմ պաններ դիպուածով

Զիս ուղիսն մօտ գըտան, առին՝ տարին ի վայր ապահով
Եւ փըրկեցին:

Յոր. — Փա՛ռք Աստուծոյ:

Կայսեր առջեւն ծուկն չոքելով

Արդ, պատժապարտ յանցաւոր,
Ահա ես հոս ծուկն կը չոքիմ որ դու, արդար դատաւոր,
Բոտ արժանւոյն պատուհասես:

Կայսրն. — Պատժե՛մ, այս է արժանին.
Ո՛չ, եղբայր, ոչ, մեզ որ մօտ ենք և կարի մօտ վախճանին
Լաւ է մոռնալ այն չար անցեալն և համբոյր տալ իրարու,
Համբոյր սիրոյ. կը ներեմ քեզ, եղբայր:

Յոր. — Ազնի՛ւ վրիժառու:

Կայսրն և Յոր, որ կանգնեցան, կը պագտուին:

Կուսանում. — Երևելով

Արմինս ողջ է, անգուժ վրիժուց գործին, այլ եւս անիրաւ,
Արեւնախանձ դանակն ընկաւ և անողոք քէն գիշաւ.
Այլ եւս այն քէնն ինչո՛ւ տեւէ՝ անհայտ: Արդ քեզ նախարար,
Կը դարձնեմ այն կորուսած Լեւոնդ և քեզ, սիրահար,
Քու ամուսինդ:

Դագադին նայելով՝ գոր ճոյն դիմակաւոր քանակիրներն դար-
ձեալ կը բերեն և տեսարանին յետնակողմէնայ յատակին վրայ
կը դնեն, առանձին,

Իսկ ես մեռնիմ, ժամ է, ահա մեռելիս

Պատրաստ դագադ:

Յոր. — Ո՛վ բազմագուժ Աստուած:

Բեձինա. — որ դագադին մէկէն եչաւ՝ վագելով և Օրպերթին գիրկն
իկկնալով

Օթպէ՛րթ.

Օրպերթ. — գրկելով Բեձինան Սիրելիս:

Յոր. — Բեռներն բանալով

Լեւոն, որդիս:

Օրպերթ. — Հայր սիրեցեալ:

Կը պագտուին.

Կուսանում. — Ժոցեն սրուակ տը հանելով և մէկ ըմպելին խմելով
Ողջոյն քեզ, մահ:

Կայսրն. — Ի՞նչ կ'ընէ:
Ֆուրսանակի Կուսանումարային մօտենալով՝ որ ընկաւ

Այն ըմպելին ...

Կուսանում. — Թոյն է, Արմին, և այն ազդու թոյն մըն է,

Որ չըններ:

Կայսրն. — Պիտի մեռնիս:

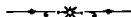
Կուսանում. — Եւ չուտ, այսպէս արժան էր.

Ահա դագադ որ այս վայրէս պիտի դիակ մը տանէր,
Զայս երգընցած էի: Ուստի, սիրտ կարեւրէր և մարմին

Որ շատ կրեցիր, պիտի հանգչե՛ր: Ողջամբ մընաս, ով Արմին,
կը մեռնի:
Կայսրն. — քողով Կոստանուսիւսն եւ Յորայ մօտենալով —
Եւ ես, եղբայր, պիտի մեկնիմ, հեռանամ, դու հոս կեցիր
Եւ Տաւնոսի լեռանց իշխէ՛ որպէս ցայսօր իշխեցիր:
Յոր. — Պիտի մեկնիմ, երթամ առանց Գերմանիոյ հոգալու:
Կայսրն. — Գերմանիան արդ անպէտ չէ, ունի պաշտպան հոգածու:
Որու աթոռը կը թողում. թոս է, Ֆրէտրիք, այր ընտիր,
Իշխան արդար, Գերմանիոյ աւագանին, որ լաբիր
Քաղաքին մէջ ժողոված է, այն թոս ընտրեց ինձ յաջորդ.
Քարող մը հոս լուրըն բերաւ, արդ ան է քու թագաւորդ.
Ողջամբ մընաս, ես կը մեկնիմ, այլ ես ինձ գործ չըկայ հոս.
Մենակեցիկ պիտի ճըգնիմ, համարէ թէ Պարպարոս
Վախճանած է: Դախ քան ըզման վերջին նըպաստ մը բերել,
Իբրեւ արքայ՝ Գերմանիոյ, իբրեւ եղբայր՝ քեզ ներել
Պարտոս էր, ահա կատարեցի, ուստի զոհ եմ մեծապէս,
Մահանացուն որ օրհնելով կը մեկնի այս աշխարհէս,
Ով և իցէ, այր բարեբախտ կըրնայ կոչուի:
Յոր. — որ ժռնկ չոքեցաւ — Եւ անի՛
Որ թըշնամոյն ներել գիտէ՛ իրաւամբ մեծ կ'անուանի:
Վերջ Թարգմ. ԿՈՄԻՏԱՍ ՊԵՅ ՄԻՆԱՍԵԱՆ

ԾԵԽՆԵԼՈՅՁ ՄԱՔՐՈՂ

(Իտալական ժողովրդական եղերերգ)

Մըխնելոյ մարդդ, ծըխնելոյ մարդդ. —
Փոքր եմ, անօթի, մըրսած, ունիմ դող.
Լըճակի ափէն որուն վրայ ծնայ ես՝
Եկայ բաժնուած անուշ մայրիկէս.
Թըլունակի մը նման որ կը թողու բոյն,
Շըրջելով անդու գոլեմ օրն ի բուն՝
Շահելու համար ինձ քանի որ փող. —
— Մըխնելոյ մարդդ, ծըխնելոյ մարդդ:

Միւսնը մեծ է. բայց զիւղն՝ ուր ծնայ
Աւելի աղուոր ինձի կ'երեւնայ.
Ու միշտ ես կ'երթամ, միշտ կ'երթամ ուրտով,
Ափունցը մեր Միւս Լըճին անվերջով.
Ու կ'ըսեմ. Հիմակ ճիշտ այս վայրկենին
Մայրիկու ինչ կ'ընէ մէջ իր արնակին,
Միթէ թոնտրակին առին նըստիք է,
Թէ՛ ցանցե՛րն արգիօք կը կարգաւորէ:
— Մըխնելոյ մարդդ, ծըխնելոյ մարդդ:

Ահ, միկը լուինի՛մ որ բարեւ ուզէ,
Որուն սիրուն իմին առնապանք յուզէ.
Դեմքըս է սեղած, աչքերս կարմիր,
Կը վախնամ ինձմէ փոքրիկ մանուկներ.
Այնքան եմ խեղճուկ, արգեղցած անջրան,
Որ նոյն իսկ կ'ըսէ մայրը իր մանկան.
— Թէ խելօց չըլլաւ, այլ չար եւ հետող
Իսկայն պիտի՛ կանչեմ ծըխնելոյ մարդդ.
— Մըխնելոյ մարդդ, ծըխնելոյ մարդդ:

Եթէ ծարաւամ, շուր կը խմեմ զուս,
Թէ անօթեւամ, կ'ուտեմ հաց խառնուրդ.
Իսկ ցուրտէն ձնօքերս երբ կ'ընդարմանան,
Կ'երթամ շունչ տալով մատերուս վըրան,
Իմ կօշիկներովս պատառոտուն
Քալել ըստպուած եմ մէջ միւսերուն.
Ու զանկանով մ'ամեն իրիկուն
Յարդի վրայ կ'անուծ հանգիստս ու քուն:
— Մըխնելոյ մարդդ, ծըխնելոյ մարդդ:

Յետոյ՝ երբ արեւ կը ծագի առտուն
Ու կը լըստի երգը ճընճղակներուն,
Որ ճըռտողովով՝ կարծես կ'աղօթեն,
Ես ալ կ'արթննամ, ես ալ այն առնն
Կ'աղօթեմ որ շուտ հասնի ինձ այն օր
Յորում կարեւոր զանալ գիւղս աղուոր,
Մայրիկես տեսնեմ, շուրջ կարեւոր
Կայտուկ, ձեռքին մէջ զընկ շատ զըրամ:
— Մըխնելոյ մարդդ, ծըխնելոյ մարդդ:

Բայց թէ որ հազիւ հայրենիքս հասած,
Յանկարծակի մէկն ելնէ եմ զիմայն —
Ընէ. « Ո՛վ ազգայ, բռնէ՛ այն շաւիք,
Որ զերգմանոց կը առնի ուղիք,
Որ զեռ նոր պեղուած՝ անգարդ հող մը կայ
Չունի խոտի թէլ, ծագիկ մ'իբ վըրայ.
Հոն, հոն թաղուած է, փոսին մէջ փոքրիկ,
Մըխնելոյ մարդդ, թըլուտու քու մայրիկ ... »:
— Մըխնելոյ մարդդ, ծըխնելոյ մարդդ:

Թարգմ. ՄԵՆԱՍԵՐ